

Prejavy ekonomickej kriminality a kreatívne účtovníctvo

Accounting ethics, economic crime and forensic audit in the corporate practice

Zuzana STARÍČKOVÁ

Abstrakt

Firmy sa snažia podhodnocovať výsledok hospodárenia, aby sa odviedla čo možno najnižšia daňová povinnosť využívaním rôznych nekalých metód a postupov. Kreatívne účtovníctvo tvorí hranicu medzi alternatívnymi prístupmi, ktoré umožňuje legislatíva a podvodným finančným výkazníctvom. V praxi praktiky kreatívneho účtovníctva považujeme za nečestné, sú prejavom ekonomickej kriminality, pretože ide o zámerné, účelové skresľovanie vstupných a výstupných účtovných informácií, a tým o skresľovanie a falšovanie finančných výkazov v účtovných jednotkách. Predstavuje prístup, ktorý umožňuje účelové skreslenie ekonomického stavu podniku zobrazeného v účtovníctve a proces manipulácie s účtovnými údajmi s cieľom transformovať výkazy finančného účtovníctva do podoby prijateľnej manažmentu. V tejto časti príspevkov budeme charakterizovať prejavy ekonomickej kriminality a kreatívne účtovníctvo.

Abstract

The companies try to underestimate the economic results in order to achieve the lowest possible tax liability by using various unfair methods and procedures. Creative accounting forms the boundary between the alternative approaches allowed by the legislation and fraudulent financial reporting. In practice, we consider the creative accounting practices as unfair, they are the sign of the economic crime because it is a deliberate, purposeful distortion of input and output accounting information and thus the distortion and falsification of the financial statements in accounting units. It represents an approach that allows the purposeful distortion of the economic condition of the company shown in the accounting and the process of manipulation with the accounting data in order to transform the financial accounting statements transform into the form which is acceptable by the management. In this section we will characterize the signs of the economic crime and creative accounting.

Kľúčové slová: Prejavy ekonomickej kriminality, kreatívne účtovníctvo

Keywords: Signs of economic crime, creative accounting

JEL codes: K42, M41, M42

Úvod

Asi neprekvapí nikoho, že miera hospodárskej kriminality páchaná vo firmách sa z roka na rok zvyšuje. Faktom teda zostáva, že ekonomická kriminalita i naďalej pretrváva a ohrozuje podnikanie vrátane všetkých jeho procesov. Pritom narušuje integritu zamestnancov, poškodzuje dobré meno a čo je najdôležitejšie, spôsobuje nemalé škody. Hospodárska kriminalita sa neustále vyvíja, prispôsobuje novým podmienkam a jej formy sú stále sofistikovanejšie. Firmy preto musia neustále hľadať nové a efektívnejšie metódy boja proti ekonomickej kriminalite za účelom ochrany svojho majetku. Účtovníctvo je najucelenejším ekonomickým informačným systémom a patrí k najdôležitejším ekonomickým vedným disciplínam. Jeho zmyslom je podávať verný a pravdivý obraz o majetkovej, výnosovej a finančnej situácii podniku.¹

1. Prejavy ekonomickej kriminality

Pre ekonomickú kriminalitu je charakteristická veľká rozmanitosť spôsobov jej páchania. Ekonomická kriminalita v rámci podnikateľských subjektov je v súčasnosti veľkým problémom, ktorý zasahuje firmy na celom svete bez rozdielu na ich veľkosť alebo oblasť podnikania. Ako sme už uviedli, ekonomická kriminalita z pohľadu trestného práva predstavuje súhrn trestných činov a nezákonných postupov páchaných v organizáciách, na organizáciách alebo prostredníctvom organizácií. Ekonomická kriminalita nemusí nevyhnutne postihovať iba podnikateľské subjekty, ale aj neziskové organizácie a inštitúcie verejnej správy. Ekonomická kriminalita prispieva k zhoršeniu finančnej situácie organizácií a strate dôvery podnikateľských partnerov.²

Zobrazenie predmetu účtovníctva je poctivé, keď sa pri ňom používajú účtovné metódy spôsobom, ktorý vedie k dosiahnutiu vernosti. Tam, kde účtovná jednotka môže voľiť medzi viacerými možnosťami danej účtovnej metódy a zvolená možnosť by zastierala skutočný stav, je účtovná jednotka povinná zvoliť inú možnosť, ktorá skutočnému stavu zodpovedá. Konkrétna podoba a obsah účtovných informácií závisí však od toho, komu sa tieto informácie poskytujú, čo sa od nich požaduje a aké rozhodovacie úlohy riešia. Najčastejšími

¹ DROZDOVÁ, A. 2010. *Možnosti využitia kreatívneho účtovníctva pri prezentácii položiek účtovnej závierky podniku*. In Finančný manažér, roč. 10, č. 3/2010, s. 91

² KOPRLOVÁ, J.: *Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality*. In: Dny práva 2008: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník z konference. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 150-176. [cit. 28.3.2012]. Dostupné na: <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf>>. ISBN 978-80-210-4733-4.

formami ekonomickej kriminality boli v posledných rokoch počítačová kriminalita, korupcia, úplatky a sprenevera majetku. V praxi praktiky kreatívneho účtovníctva považujeme za nečestné, sú prejavom ekonomickej kriminality, pretože ide o zámerné, účelové skresľovanie vstupných a výstupných účtovných informácií, a tým o skresľovanie a falšovanie finančných výkazov v účtovných jednotkách.

2. Kreatívne účtovníctvo

2.1 Vymedzenie pojmu kreatívne účtovníctvo

Kreatívne účtovníctvo zatiaľ nedefinuje žiaden zákon, preto ho nie je vhodné vnímať z legislatívnej stránky, ale hlavne z oblasti etiky. Etický kódex certifikovaných účtovníkov má pomáhať rozhodovať sa v situáciách, kedy nie je celkom zreteľné ako postupovať. Predovšetkým by účtovné jednotky mali konať vo verejnom záujme, aby zachovávali ciele etického kódexu a rešpektovali jeho základné princípy.

Firmy sa snažia podhodnocovať výsledok hospodárenia, aby sa odvieďa čo možno najnižšia daňová povinnosť. K tomu možno využiť rôzne metódy a postupy. Pojem **kreatívne účtovníctvo** tvorí hranicu medzi alternatívnymi prístupmi, ktoré umožňuje legislatíva a podvodným finančným výkazníctvom. V praxi praktiky kreatívneho účtovníctva považujeme za nečestné, sú prejavom ekonomickej kriminality, pretože ide o zámerné, účelové skresľovanie výstupných informácií.

Pojem kreatívne účtovníctvo sa dostal do povedomia verejnosti v roku 2001 predovšetkým v súvislosti s bankrotom veľkej energetickej spoločnosti Enron. Enron najprv priznal, že v uplynulých štyroch rokoch nadhodnotil svoje účtovníctvo o viac než 600 miliónov dolárov a akcie Enronu klesli pod dolár. Účelom podvodov bolo zachovanie vysokých cien akcií Enronu, z ktorých mali šéfovia firmy vďaka motivačným programom vysoké bonusy. Najprv sa do účtovníctva zanášali ešte neuskutočnené obchody, neskôr sa zakladali dcérske firmy, ktoré na seba brali rôzne obchodné záväzky a zakrývali tak skutočnú zadlženosť Enronu. Škandál vtedy spôsobil sériu bankrotov ďalších firiem nielen v Amerike, ale aj vo svete a mnohí dnes považujú firmu Enron za symbol kreatívneho účtovníctva.

Pojem kreatívne účtovníctvo sa vo svete stal známym zväčša v spojitosti s nekalými praktikami a podvodmi prejavujúcimi sa v hospodárskej praxi. Charakterizujeme ho ako **proces manipulácie s účtovnými údajmi s cieľom transformovať výkazy finančného účtovníctva** do takej podoby, ktorú by mali mať pri vernom zobrazení skutočnosti a ktorú by

si priali tí, ktorí sú za ňu zodpovední. Možno konštatovať, že rôzni autori zaoberajúci sa kreatívnym účtovníctvom definujú tento pojem odlišne, avšak definície sa zhodujú v myšlienke, že ***kreatívne účtovníctvo je prístup, ktorý umožňuje účelové skreslenie ekonomického stavu podniku zobrazeného v účtovníctve.*** Ide vlastne o prispôsobenie účtovných výkazov podľa želaní vedenia podniku, čo teda znázorňuje úmyselné skresľovanie účtovných dokladov, respektíve nastavenie účtovných metód a postupov za účelom zatajenia skutočností. Ku kreatívnemu účtovníctvu patrí realizovanie napríklad takých transakcií, ktorých zámerom je vykázať žiaducu finančnú pozíciu, výkonnosť a peňažné toky podniku. Praktiky kreatívneho účtovníctva považujeme v praxi za nečestné, pretože ide o cieľavedomé skresľovanie výstupných informácií. Možností, ako dosiahnuť takýto stav je veľké množstvo, preto v ďalšej časti príspevkov uvedieme aspoň niektoré z nich.

Na druhej strane treba spomenúť, že kreatívne účtovníctvo môže mať aj pozitívne dopady na firmy, ktoré tým môžu zachrániť pred krachom. Kreatívne účtovníctvo je vlastne prispôbovanie účtovných výkazov podľa želaní vedenia podniku, čo teda predstavuje úmyselné skresľovanie účtovných dokladov, respektíve nastavenie účtovných metód postupov za účelom zakrytia skutočností. Ku kreatívnemu účtovníctvu patrí uskutočňovanie napríklad takých transakcií, ktorých zámerom je vykázať žiaducu finančnú pozíciu, peňažné toky podniku a výkonnosť.

Najčastejším využitím kreatívneho účtovníctva je manipulácia s údajmi finančného účtovníctva na pokrytie požiadaviek štátu – hlavne daňových úradov. Firmy sa snažia podhodnocovať výsledok hospodárenia, aby sa odvieďa čo možno najnižšia daňová povinnosť. K tomu možno využiť rôzne metódy a postupy. Kreatívne účtovníctvo tvorí hranicu medzi alternatívnymi prístupmi, ktoré umožňuje legislatíva a podvodným finančným výkazníctvom. V praxi praktiky kreatívneho účtovníctva, ako sme vyššie uviedli, považujeme za nečestné, pretože ide o zámerné, účelové skresľovanie výstupných informácií.

Rôzne formy a techniky účelového skresľovania účtovných údajov majú s kreatívnym účtovníctvom spoločné to, že ide o manipuláciu s účtovnými informáciami. Jednotlivé techniky manipulácie navzájom odlišujeme podľa toho, či konkrétna technika skresľovania údajov je viac či menej zreteľná (window dressing) alebo či je na jej odhalenie potrebná vysoká odborná kvalifikácia audítorov.

2. 2 Niektoré techniky kreatívneho účtovníctva

Účtovné jednotky majú možnosť vybrať si spomedzi niekoľkých možností účtovných postupov, čo často zneužívajú využitím rôznych techník k manipulácii údajov v účtovných výkazoch. Medzi najznámejšie techniky kreatívneho účtovníctva definované Inštitútom certifikovaných účtovníkov Anglicka a Walesu (ICAEW), zaraďujeme *účelovú manipuláciu - Windows dressing*, ktorú možno považovať za uskutočňovanie transakcií, pri ktorých finančné výkazy podávajú zavádzajúce údaje alebo nereprezentatívny obraz o finančnej situácii organizácie.³ Účelom techniky window dressing - je manipulácia s účtovnými údajmi tak, aby výkazy nadobudli podobu, aká vyhovuje manažérom. Túto techniku považujeme za zreteľné, či menej zreteľné účelové skreslenie údajov a *mimo súvahové financovanie*, ktoré sa začleňuje medzi sofistikovanejšie, audítormi príliš ťažko odhaliteľné techniky.

- **Účelová manipulácia (windows dressing)** – táto technika je definovaná ako *vedenie transakcií, pri ktorých finančné výkazy podávajú zavádzajúci alebo nereprezentatívny obraz o finančnej situácii a výkonnosti podniku*.

Medzi hlavné techniky formy windows dressing patrí: zámena modernizácie majetku za opravu a naopak, výber metódy odpisovania, skreslenie ocenenia majetku v súvahe už v momente obstarania, zámerné vykazovanie výnosov nevyhovujúcim ich definícii, nedodržanie zásady opatrnosti v účtovníctve a podobne.⁴

- **Mimo súvahové financovanie** – je definované ako *financovanie alebo refinancovanie podnikových činností, ktoré sa pri dodržaní zákonných požiadaviek existujúcich účtovných zásad neobjaví v jeho súvahe*.⁵

Pri mimo súvahovom financovaní sa využívajú tieto rozhodujúce techniky:

- nevykazovanie záväzkov vyplývajúcich z nezaplatenia pohľadávky;
- nesprávne vykazovanie lízingu;
- vykazovanie záväzkov (dlhov);
- zaručené pôžičky považované za tržby a
- pôžičky klasifikované ako vlastný kapitál.⁶

³ KOVANICOVÁ, D. Finanční účetnictví. Světový koncept. 5. aktualizované vydání. Praha. Nakladatelství Polygon, 2005. s. 494. ISBN 80-7273-129-7.

⁴ KOVANICOVÁ, D. Finanční účetnictví. Světový koncept. 5. aktualizované vydání. Praha. Nakladatelství Polygon, 2005. s. 495. ISBN 80-7273-129-7.

⁵ KOVANICOVÁ, D. Finanční účetnictví. Světový koncept. 5. aktualizované vydání. Praha. Nakladatelství Polygon, 2005. s. 496. ISBN 80-7273-129-7.

⁶ TUMPACH, M. Manažérské účtovníctvo – oficiálna terminológia (preklad do slovenského jazyka). Revidované Autorizovaným inštitútom manažérskych účtovníkov. Bratislava. Iura edition, 2004. s. 39, 43, 44 ISBN 80-89047-59-9.

- Manažment zisku- táto technika je veľmi populárna a rozšírená v USA a je definovaná ako *manipulácia zisku so zámerom dosiahnuť jeho požadovanú výšku*.

Využíva sa častokrát široké rozpätie krycích techník ako napríklad vystavovanie falošných dokladov, antidatovanie zmlúv a faktúr zmenou času na počítači, skenovaním a následným pozmenením údajov v dokumentoch. Tieto činnosti sa týkajú agresívnejšej formy kreatívneho účtovníctva nazývanej *zneužívajúci manažment zisku*. Technika manažmentu zisku sa delí podľa kritéria, ktorým je dopad na ukazovateľ EPS, teda dopad na zisk na akciu.

2. 3 Odhaľovanie kreatívneho účtovníctva

Skresľovaniu účtovných informácií sa dá zabrániť viacerými spôsobmi. Jedným z možných spôsobov je vyššia prevencia vnútri spoločnosti. Táto prevencia sa týka právomoci a zodpovednosti manažérov alebo vlastníkov, ktorí najčastejšie sa snažia „zmanipulovať“ výsledky spoločnosti. Interný kontrolný systém by mal včas odhaľovať a poukazovať na zámerné chyby, ktoré vedú ku skresleným výsledkom.

Ďalšou možnosťou je sprísnenie štandardov alebo ďalších požiadaviek na vedenie účtovníctva.

Niektoré štandardy dokonca vznikli ako ochrana pred kreatívnym účtovníctvom. V rámci medzinárodných štandardov sa dá bojovať s týmito problémami nasledovne⁷:

- prijatie striktnějších štandardov;
- viac štandardov zamerať na problémové oblasti;
- viac požiadaviek na zverejňovanie;
- viac uprednostňovať obsah pred formou;
- prijatie detailnejších predpisov pre účtovníctvo.

V súlade s medzinárodnými štandardmi možno zabrániť týmto problémom napríklad aj zvýšenými nárokmi na zverejňovanie výstupov; prijatím podrobnejších a detailnejších pravidiel pre účtovníctvo; preferovaním obsahu pred formou; nastolením prísnejších štandardov, prípadne ich zameraním na problémové oblasti.

Výsledky hospodárenia spoločnosti sú dôležité a rozhodujúce pre vlastníkov, investorov, manažérov, štát, bankové inštitúcie či konkurenciu. Najčastejšie sa využíva kreatívne účtovníctvo ako manipulácia s finančným účtovníctvom na krytie štátnych požiadaviek –

⁷KRUPOVÁ, L. 2001. *Kreativní účetnictví. Zneužívání účetnictví – možnosti a meze*. Praha. Komora auditoru ČR, 2001.

najmä daňových úradov. Firmy sa snažia podhodnocovať výsledok hospodárenia, aby mohli odvieť čo možno najnižšiu daňovú povinnosť, pričom využívajú rôzne metódy a postupy.

Záver

Účtovné výkazy slúžia ako informačná základňa pre mnohých užívateľov. Ich funkciou je podávať verný a pravdivý obraz o finančnej situácii, výkonnosti a o zmenách vo finančnej situácii podniku. V tejto časti príspevku sme poukázali na možnosti ovplyvňovania účtovných informácií a uviedli niektoré techniky účelovej manipulácie s nimi. Týmto prístupom účtovné výkazy neplnia svoju hlavnú úlohu, ktorou je pravdivo informovať užívateľov o obraze spoločnosti. Kreatívnemu účtovníctvu ťažko zabránime, aj keby sme použili všetky preventívne opatrenia. Zdrojom kreatívneho účtovníctva sú ľudia, ktorí využívajú novšie techniky, ktoré bude ťažko odhaliť. V ďalšej časti príspevkov sa zameriame na skresľovanie účtovných údajov, skresľovanie a falšovanie finančných výkazov.

Použitá literatúra

- [1] BANAS, M. 1999. *Právna, daňová a účtovná previerka firmy s cieľom odhaliť nezákonné aktivity*. In: Transparentnosť v ekonomike SR II. Bratislava: CPHR 1999.
- [2] DOWNING, J.: 2010. *Fraud Prevention and Detection* [online]. 2010. p. 7-8. <<http://papers.org/newweb/documents/Presentation FraudPreventionandDetection.pdf>>.
- [3] DROZDOVÁ, A. 2010. *Možnosti využitia kreatívneho účtovníctva pri prezentácii položiek účtovnej závierky podniku*. In Finančný manažér, roč. 10, č. 3/2010, s. 91
- [4] CHMELÍK, J. – HÁJEK, P. – NEČAS, S. 2005. *Úvod do hospodárskej kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 37-40. ISBN 80-86898-13-X.
- [5] KOPRLOVÁ, J. 2008. *Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality*. In: Dny práva 2008: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník z konference. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 150-176. [cit. 28.3.2012]. Dostupné na: <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/SBORNIK.pdf>>. ISBN 978-80-210-4733-4.
- [6] KOVANICOVÁ, D. 2005. *Finanční účetnictví*. Světový koncept. 5. aktualizované vydání. Praha. Nakladatelství Polygon, 2005. s. 544. ISBN 80-7273-129-7.
- [7] KRUPOVÁ, L. 2001. *Kreativní účetnictví. Zneužívání účetnictví – možnosti a meze*. Praha. Komora auditorů ČR, 2001.
- [8] LALKA, J. – PAULE, I. 2009. *Prieskum o výskyte podvodov v organizáciách na Slovensku za rok 2009*, [online]. 2009. s. 9. [cit. 4.4.2012]. Dostupné na: <<http://www.tpa-horwath.sk/wp-content/uploads/2011/01/Survey-trh-sprava-v06-final-draft.pdf>>.
- [9] MOLÍN, Jan. *Protiprávní jednání z pohledu profesní odpovědnosti*. 1. vydání, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 188 s., ISBN 978-80-7357-600-4

- [10] NASER, KAMAL H. M. 1993. *Creative Financial Accounting – Its Nature and Use*. 1. vydanie. London. Prentice Hall International Limited, 1993. 250 s. ISBN 0-13-061763-6.
- [11] PWC. 2011. *Celosvetový prieskum hospodárskej kriminality 2011*. [online]. 2011. s. 3. [cit. 2.4.2012]. Dostupné na internete: <http://www.pwc.com/sk/sk/forenzne-sluzby/assets/2011-Prieskum-hospodarskej_kriminality_SK.pdf>.
- [12] PWC. 2012. *Vyšetrovacie a forenzné služby* [online]. 2012. [cit. 10.4.2012]. Dostupné na: <<http://www.pwc.com/sk/sk/forenzne-sluzby/index.jhtml>>.
- [13] SINGELTON, Tommie W.; SINGELTON, Aaron J.: *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, 4. vydání, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey 2010, 317 s., ISBN 978-0-470-56413-4
- [14] VYLITA, J. 2006. Hĺbkový audit nerieši podozrenia: Forenzné vyšetrovanie môže *iniciovať trestné konania*. [online]. 2006. [cit. 2.4.2012]. Dostupné na internete: <<http://podnikanie.etrend.sk/podnikanie-firemne-pravo/hlbkovy-audit-neriesi-podozrenia.html>>.

Informácie o autorovi:

Ing. Zuzana Staríčková, PhD.
Ekonomická univerzita
Národohospodárska fakulta
Katedra financií
Dolnozemska cesta 1/a
PSČ 852 35 Bratislava
email: 4soyza@gmail.com

Zuzana Staríčková
University of Economics,
Faculty of National Economy,
Department of Finance,
Dolnozemska 1/a,
852 35 Bratislava, Slovak Republic,
email: 4soyza@gmail.com